

Akademia Muzyczna im. K. Lipińskiego we Wrocławiu

Dziedzina : sztuki muzyczne

Dyscyplina: instrumentalistyka

Recenzja pracy doktorskiej mgra Mikołaja Pałosza pt. „Idiom wiolonczeli jako instrumentu solowego na przykładzie wybranych utworów kompozytorów polskich powstałych od roku 2013”, praca napisana pod kierunkiem prof. dr hab. Andrzeja Bauera, dyscyplina artystyczna: instrumentalistyka

Zleceniodawca recenzji:

UMFC w Warszawie, pismo z dnia 8.10.2020 r., zlecenie podjęte na podstawie decyzji Rady Dyscypliny Artystycznej UMFC, ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (tj. Dz. U. z 2017 roku poz.1789), Rozporządzenia MNiSW z dnia 19 stycznia 2018 roku (Dz. U. z 2018 r. poz.261) , w sprawie szczegółowego trybu przeprowadzania czynności w przewodach doktorskich, postępowaniu habilitacyjnym oraz w postępowaniu o nadaniu tytułu profesora oraz art.179 ust 1 i 3 ustawy z dnia 3 lipca 2018 r. Przepisy wprowadzające ustawę - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce Dz.U.z 30 sierpnia 2018 r.poz.1669.)

Do zlecenia została dołączona dokumentacja przewodu doktorskiego złożona przez mgra Mikołaja Pałosza w wersji papierowej i elektronicznej oraz dzieło artystyczne zarejestrowane na nośniku CD i DVD, a także opis dzieła, stanowiący jego integralną część. Zarejestrowane utwory obejmują :

- 1.Pawła Hendricha - *Ertitre* na wiolonczelę solo(2013)**
- 2.Wojciecha Ziemowita Zycha- *Mikrologia (czule) stosowana* (2013)**
- 3. Dominika Karskiego – *Certainty`s Extent* (2011/2013)**
- 4. Sławomira Wojciechowskiego - *Triple Pendulum na wiolonczelę i wideo*(2017)**

Podstawowe dane o kandydacie:

Mikołaj Pałosz urodzony w Warszawie, jest absolwentem UMFC w Warszawie w klasie wiolonczeli prof. Kazimierza Michalika i prof. Andrzeja Bauera. Studia ukończył z wynikiem celującym w 2000 roku. Już w czasie nauki w liceum muzycznym w klasie wiolonczeli prof. K. Michalika brał udział w wielu konkursach muzycznych zdobywając laury:

II nagroda na Międzynarodowym Konkursie Wiolonczelowym w Liezen (Austria)1994 r.

II nagroda na V Ogólnopolskim Konkursie Wiolonczelowym im D.Danczowskiego w Poznaniu w 1992r., a jako student zdobył laury :

V nagroda na Międzynarodowym Konkursie Wiolonczelowym im.W.Lutosławskiego w Warszawie w 1997r.

II nagroda na Międzynarodowym Konkursie Wiolonczelowym w Liezen (Austria)1996r.

II nagroda na Międzynarodowym Konkursie Beethovenowskim w Hradec, Czechy 1996r.

Kandydat był też czynnym uczestnikiem mistrzowskich kursów muz. , m.in. w Żaganiu, Radziejowicach, Santander w Hiszpanii, pracując pod okiem wybitnych wiolonczelistów , takich jak N. Szachowska, M. Sadlo, F. Helmerson, K. Michalik, a także podczas Letnich Kursów Muzyki Nowej w Darmstadt u Rohana de Saram.

Pan Mikołaj Pałosz jest cenionym wiolonczelistą, czego dowodem są przyznawane mu kilkakrotnie stypendia MKiDN w latach 2003, 2012 oraz „Młodej Polski” w roku 2007. Znaczącym faktem w życiu muzycznym Pana Mikołaja Pałosza była dziesięcioletnia (1998-2008) współpraca koncertowa ze znanym holenderskim zespołem wiolonczelowym *Conjunto Iberico*. Po ukończeniu studiów ukierunkowały się wyraźnie zainteresowania Pana Pałosza w kierunku eksplorowania i wykonawstwa muzyki współczesnej i awangardowej. Efektem tych zainteresowań było zdobycie kolejnych laurów, tym razem podczas dwóch edycji Międzynarodowego Konkursu Muzyki Współczesnej w Krakowie:

II nagroda i nagroda specjalna za najlepsze wykonanie utworu kompozytora polskiego (2002) i III nagroda w kategorii Trio w 2001 roku.

Kandydat będąc artystą niezależnym regularnie koncertuje w kraju i za granicą współpracując m.in. z grupą wiolonczelową Cellonet (od początku jej istnienia) , kierowaną przez wiolonczelistę prof. Andrzeja Bauera. Angażuje się również w kooperację ze współczesnymi kompozytorami, zamawiając utwory na wiolonczelę solo i zespół Cellonet. Ma na swoim koncie wiele prawykonań utworów, a także zarejestrowanych płyt CD, audycji radiowych, programów audiowizualnych. Wspólnie z saksofonistą Rayem Dickaty i Pawłem Szpurą stworzył improwizujące trio Osaka Vacuum, którego działalność twórcza została zarejestrowana w r.2011 na płycie CD *Emerging View*, wydanej przez Slowdown Records. W 2008 roku dzięki wsparciu MKiDN Pan Mikołaj Pałosz zarejestrował nakładem wydawnictwa DUX swoją pierwszą płytę CD *Cellovator* z kompozycjami współczesnymi i własnymi improwizacjami. Ma na swoim koncie również współudział w sześciu zrealizowanych płytach CD nagrywanych w różnych składach instrumentalnych. Na nagrodzonej w 2010 r. Fryderykiem płycie Agaty Zubel - *Cascando* jest współwykonawcą jednego z utworów(Kwartetu smyczkowego nr 1 na 4 wiolonczele i komputer).

Artysta współpracuje także z zespołami Kwartludium, Chain Ensemble, z pianistą Marcinem Maseckim oraz w duecie ze skrzypaczką Anną Kwiatkowską . Repertuar solowy i kameralny w wykazanej dokumentacji opiera się głównie na kompozycjach współczesnych XX i XXI w., można jednak wśród nich odnaleźć utwory Fr. Chopina, St. Moniuszki, L. van Beethovena, czy L. Boccheriniego. Za realizację basso continuo w Sonatach tegoż

kompozytora na IX Międzynarodowym Konkursie Wiolonczelowym im. W. Lutosławskiego w 2013 r. Kandydat zdobył nagrodę za wybitny poziom artystyczny realizowanego akompaniamentu. Koncertował na festiwalach : Warszawska Jesień , Musica Polonica Nova, Portrety Kompozytorów, I Festiwalu Pawła Szymańskiego, Ad Libitum, Festiwalu Prawykonawców Polska Muzyka Najnowsza ii. Występował z koncertami solowymi i kameralnymi w Europie, Brazylii, USA i Meksyku. Przez rok Pan Pałosz pracował również w Zespole Szkół Muzycznych nr 4 im K. Szymanowskiego w Warszawie. W 2011 roku był zaproszony do obrad jury VIII Międzynarodowego Konkursu Wiolonczelowego im. W. Lutosławskiego w Warszawie.

Ocena pracy doktorskiej

Praca doktorska Pana Mikołaja Pałosza składa się z dzieła artystycznego, w postaci płyty CD oraz integralnie z nim związanej części pisemnej pt: „**Idiom wiolonczeli jako instrumentu solowego na przykładzie wybranych utworów kompozytorów polskich powstałych od roku 2013**”.

Nagranie zawiera utwory:

1. Pawła Hendricha - *Erytre* na wiolonczelę solo(2013)
2. Wojciecha Ziemowita Zycha- *Mikrologia (czule) stosowana* (2013)
3. Dominika Karskiego –*Certainty`s Extent* (2011/2013)
4. Sławomira Wojciechowskiego- *Triple Pendulum na wiolonczelę i wideo*(2017)

Część pisemna doktoratu stanowi interesującą lekturę, będącą w dużej mierze źródłem informacji przybliżającym współczesne, awangardowe tendencje w tworzeniu przez kompozytorów najnowszych dzieł, a także wyzwani, jakie w związku z tym są stawiane przed wykonawcami tych utworów. Praca składa się z czterech obszernych rozdziałów poprzedzonych wstępem, podsumowania w języku polskim i angielskim oraz bibliografii. Muszę przyznać, że we wstępie pracy stosowanie pojęcia idiomu zarówno w odniesieniu do całokształtu twórczości przykładowo wymienianych kompozytorów (Fr.Chopin), jak i w odniesieniu do pojedynczych utworów współczesnych kompozytorów, a także tłumaczenie zasadności wprowadzenia tego określenia w podejściu do zespołu cech, charakteryzujących działania instrumentu w konkretnych, omawianych utworach, tworzy pewien zamęt w odbiorze i budzi wątpliwości. Samo określenie idiomu w piśmiennictwie językoznawczym wydaje się być bardziej klarownym i precyzyjnym, natomiast nawet wg autora pracy jest w sensie muzykologicznym cyt. ”terminem niejednoznacznym i pojemnym”.

Jednak dalsza opisowa część pracy, usystematyzowana i uporządkowana, gdzie w każdym rozdziale kandydat omawia kolejny utwór, jego notację , przeprowadza analizę formalną, zajmuje się cechami wyróżniającymi dzieło od innych, szuka zawartego w tytule pracy idiomu wiolonczeli, definiując „specyficzny język”, jaki charakteryzuje ten instrument w poszczególnych utworach - tworzy przejrzystą i logiczną opisową całość. Trafne i interesujące są autorskie komentarze wykonawcze, dające dowód na to, że Pan Pałosz to

wiolonczelista swobodnie poruszający się wśród meandrów zagadnień związanych zarówno z odczytywaniem współczesnych partytur, świadomym rozwiązywaniem problemów w nich zawartych, ale również przekonująco kreujący te dzieła.

Ertytre na wiolonczelę solo (2013) - Pawła Hendricha - pierwsze z prezentowanych na płycie dzieł - to utwór, który powstał na prośbę Pana Pałosza i był prawykonany przez niego na V Festiwalu Prawykonawców w Katowicach w 2015 roku. Utwór eksplorujący wiolonczelę pod kątem artykulacyjnym, traktując ten element jako główny budulec kompozycji. Stała zmienność w tej sferze stanowi – jak pisze autor – „melodię artykulacji”, idiom wiolonczeli jako instrumentu solowego w tym utworze. W nagraniu śledzimy artystę, który z dużą swobodą porusza się płynnie w grze na przemian *arco*, *arco tremolo*, *tasto*, *sul ponticello*, jak i *pizzicato* wydobywanych na przemian prawą i lewą ręką, *arpeggio*, czy w grze *col legno* i *glissando*. Założenie w utworze gry bardzo krótką artykulacją dodatkowo podkreśla znaczenie zróżnicowania i zmienności. Na nagraniu *Ertytre* wiolonczelista ze swobodą pokonuje nie tylko trudności techniczne i rytmiczne podczas gry we wszystkich rejestrach instrumentu, ale znakomicie operuje barwami instrumentu, zmiennością nastrojów, stosując zróżnicowane rodzaje vibrato czy skontrastowaną dynamikę. Udało się tu artyście z drobnych elementów kompozycji zbudować interesującą całość.

Mikrologia (czule) stosowana (2013) - Wojciecha Ziemowita Zycha to utwór, który również powstał na zamówienie Pana Mikołaja Pałosza. Oba omawiane powyżej dzieła są dedykowane temu wiolonczeliście. *Mikrologia (czule) stosowana* jest swego rodzaju – cytując autora pracy „studium nad brzmieniem wiolonczeli”. W omówieniu Pan Pałosz w interesujący sposób przybliżył tworzenie nowych barw na instrumencie przy wykorzystaniu jako bazy flażoletów naturalnych do 11-go tonu składowego oraz multifonów (wielodźwięków), rzadko stosowanych w literaturze wiolonczelowej. Śledząc partyturę dzieła jednocześnie słuchając wykonania utworu, robi wrażenie szukanie przez kompozytora, ale również wykonawcę połączeń między elementami stricte technicznymi i brzmieniowymi instrumentu. Dzieło to stawia przed wykonawcą skomplikowane wyzwania. Niewątpliwie twórca znalazł w Panu Pałoszu umiejętnego artystę, który potrafi dokonywać wręcz ekwilibrystycznych posunięć dla wiernego odczytu i oddania zapisu partytury, w której działania na każdej strunie zanotowane są na osobnej pięciolinii, a wiolonczelista zobligowany jest do stosowania wielu skomplikowanych układów technicznych, takich jak np. jednoczesna gra podwójnego *tremolo* pomiędzy dwoma dwudźwiękami złożonymi z par flażoletów naturalnych z dodatkowym wykorzystaniem *glissando* czy stosowaniu multifonów w kombinacji z trybem pomiędzy pustą struną i flażołem. Wykonawcy udało się tu również uzyskanie klimatu mikro-brzmień, zaprezentowanie szerokiej palety barw, a także swego rodzaju efektu „czułości” zapisanej w tytule utworu. Budzi szacunek umiejętność przekraczania „kompetencji” klasycznie wykształconego instrumentalisty, jakim jest Pan Pałosz, zarówno w odczytywaniu niestandardowego zapisu utworu, wdrażaniu, stosowaniu nowych metod wydobywania efektów dźwiękowych na wiolonczeli, jak i w końcowym efekcie autorskiego kształtowania tegoż dzieła.

***Certainty's Extent* (2011/2013) Dominika Karskiego** to bardzo interesująca kompozycja, utwór z zastosowaniem skordatury na strunach II i IV na wiolonczeli, pełen ciekawych rozwiązań brzmieniowych, przy jednoczesnym zastosowaniu niekonwencjonalnych technik instrumentalnych. Obniżenie aż o tercję wielką dwóch strun przenosi brzmienie wiolonczeli do innego wymiaru. Rozszerzając skalę instrumentu, wprowadza ją jednocześnie w inne parametry i możliwości harmoniczne. Utrudnia wiolonczeliście odczyt dzieła, a dodatkowa - precyzyjna instrukcja odnosząca się do sposobów wykonywania różnych sekwencji utworu na instrumencie w określony, nowatorski dla wiolonczelisty sposób sprawia, że sam wykonawca w komentarzu wykonawczym do tego utworu stwierdza: "Moja praca nad utworem była żmudnym procesem. Ze względu na swoją wielowymiarowość samo wstępne odczytanie partytury stanowi żmudnyetap pracy....pierwszą reakcją może być bezradność". Udało się Panu Pałoszowi z wyzwania, jakie stawiał przed nim utwór, a właściwie kompozytor - wyjść obronną ręką. Po prawidłowym odczycie dzieła i pokonaniu zadań stricte wykonawczych, cyt. "instrukcji obsługi" (w domyśle dzieła), dotyczących stosowania nowych zasad wydobywania dźwięku zarówno prawą i lewą ręką, udało się interpretatorowi odtworzyć zamysł kompozytorski i zbudować z pięciu krótkich części utwór niepowtarzalny, pełen kolorów, barw, szumów, trzasków, zmiennych temp i wysokości dźwięków, stworzyć z niego interesującą, chwilami wręcz w odsłuchu intrygującą całość.

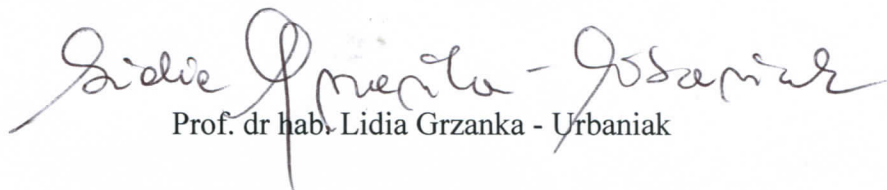
***Triple Pendulum* na wiolonczelę i wideo (2017) Sławomira Wojciechowskiego** – jest utworem, który powstał również na zamówienie Pana Mikołaja Pałosza i został przez niego prawykonany 27 X 2017 roku w Muzeum Rzeźby Xawerego Dunikowskiego, Królikarni w Warszawie podczas festiwalu Słuchy-Koncerty do zwiedzania. Do nagrania tego utworu na płycie CD dołącza Pan Pałosz nagranie audio wideo DVD, gdzie nagraniem przez kompozytora warstwę wideo łączy ze studyjną wersją własnego nagrania. Niewątpliwie dopiero to nagranie w pełni przybliży kształt utworu, gdzie artysta jest bardziej performerem niż solistą wiolonczelistą. W tym utworze wiolonczela jest instrumentem brzmień głównie perkusyjnych, które realizuje ściśle z dodatkowym wymogiem i opisem kompozytora, dotyczącym zespołu gestów do wykonania przez wiolonczelistę w konkretnych momentach utworu. Autor pracy udowadnia, że *Triple Pendulum* jest dziełem idiomatycznym, obligującym wykonawcę do nauczenia się wszystkich elementów indywidualnego zapisu nutowego oraz nagranej, wizualnej ścieżki i połączenia ich w całość za pomocą clicktracka. Na wiele elementów gry należy reagować w zależności od ścieżki wideo, zaprogramowane dodatkowe gesty są na tyle skomplikowane, że potrzeba do ich realizacji dodatkowo zapisanej instrukcji. Wypadkowa to połączenie różnych nagranych obrazów z realnym obrazem i grą solisty. Opis skomplikowanych działań „organizacyjnych”, związanych z realizacją kompozycji jest absolutnie nieodczuwalny przy oglądaniu nagrania. Wiolonczeliście udaje się stworzyć spójny obraz z nagraniem, jednocześnie sprawnie realizując swoją część solową.

Podsumowując uważam, że zarówno autorowi pracy jak jego promotorowi należą się słowa uznania za podjęcie tematu związanego z muzyką eksperymentalną, której coraz większy obszar jest w kręgu zainteresowań nie tylko twórców i wykonawców, ale i odbiorców. Zrozumienie transformacji, jaka dokonuje się w dzisiejszych czasach i umiejętność

poruszania się w tej sferze to jedno z kolejnych wyzwań, jakie stoją przed instrumentalistami, chcącymi poszerzać wachlarz umiejętności, możliwości i szans na profesjonalną obecność we współczesnej kulturze muzycznej. Pan Pałosz zarówno swoimi nagraniami i pracą pisemną, ale także zainteresowaniem działalnością współczesnych kompozytorów i popularyzowaniem ich twórczości mocno wpisuje się w ten nurt. I choć nieco innego rodzaju recenzją jest ocena dorobku instrumentalisty poruszającego się w konwencjonalnych ramach, to dorobek artystyczny Pana Pałosza jest obiecującym potwierdzeniem, że profesjonalnie wykształcony artysta działając na tej niwie, wykorzystując nowe techniki gry, nowe środki wyrazu artystycznego, często wspólnie kreując dzieła z kompozytorem może znakomicie się realizować, odnosząc sukcesy we współczesnym świecie muzycznym.

Konkluzja:

Praca doktorska Pana mgra Mikołaja Pałosza jest cennym dziełem, przybliżającym najnowsze tendencje i wyzwania, jakie niesie problematyka związana z wykonawstwem instrumentalnym najnowszych utworów kompozytorów XXI w. Zarówno nagranie, jak i praca prezentują wysoki poziom artystyczny i merytoryczny. Przedstawione w pracy wnioski i analizy, potwierdzają autorski wkład w rozwój dyscypliny artystycznej i stanowią cenne źródło informacji w tym zakresie. Dlatego też z pełnym przekonaniem stwierdzam, że Pan Pałosz spełnił bez zastrzeżeń wszystkie wymagania art. 13 ust. 1 Ustawy z dnia 14.03.2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki. Wnioskuje o przyznanie Mikołajowi Pałoszowi stopnia doktora sztuk muzycznych.

Prof. dr hab. Lidia Grzanka - Urbaniak